

# หนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดพะเยา

## Debt of Farm Households in Phayao Province

วรัญญา ไชยธารินทร์\* และ ธัญทิพย์ คฤหโยธิน  
*Warunya Chaitarin\* and Tanyatip Kharuhayothin*

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา จ.พะเยา 56000  
Department of Economics, School of Management and Information Sciences, University of Phayao, Phayao 56000,  
Thailand

Corresponding author: E-mail: warunya\_ch@hotmail.com

(Received: March 8, 2019; Accepted: August 16, 2019)

**Abstract:** The purposes of this study were to review the circumstances of the farmer households debt, and the analysis of factors that could impact farm households debt in Phayao province. Data information of this research was gathered by questionnaire survey based on the sample size of 400 households. In terms of the data analysis, this research uses descriptive analysis method, and multiple linear regression model. The findings from this study make several contributions to the current literature. Firstly, the significant circumstance of the farm households debt in Phayao province is mostly found in the bank system debt of which approximately 81% is in the bank for agriculture and 98 % in agricultural cooperatives, and the household debt ratio is approximately 4.5 times more than income ratio. In terms of collaborate factors of household debt, it has been noted that there are four important factors that could impact agriculturist behavior towards household debt in Phayao province with a significant level at 0.05. These factors are the ages of house leaders, the number of dependency, agricultural income and the size of holding land in agriculture.

**Keywords:** Debt, farm households, factors of household debt

**บทคัดย่อ:** การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์หนี้สินในระบบ และปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยา เก็บแบบสอบถามจากลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจำนวนทั้งสิ้น 400 ครัวเรือนตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และแบบจำลองการถดถอยพหุคูณพบว่าเกษตรกรมีการกู้ยืมเงินจากธนาคารในระบบ คิดเป็นร้อยละ 81 โดยส่วนใหญ่กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 98 มีอัตราส่วนจำนวนเงินกู้ยืมสูงกว่ารายได้จากการเกษตรถึง 4.5 เท่า และพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินในระบบของครัวเรือนในจังหวัดพะเยา ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน รายได้จากการเกษตร และพื้นที่ถือครองในการเกษตรที่เป็นเจ้าของ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

**คำสำคัญ:** หนี้สินในระบบ ครัวเรือนเกษตรกร ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สิน

## คำนำ

ปัญหาสำคัญที่สุดของเกษตรกรในปัจจุบัน คือ “หนี้สิน” (Charutwinyo and Charutwinyo, 2017) ที่ผ่านมามีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พยายามให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรในหลาย รูปแบบ แต่การให้ความช่วยเหลือส่วนใหญ่เป็นในรูปแบบการให้ความช่วยเหลือด้านเงินกู้ยืมแก่เกษตรกร ผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และกองทุนต่าง ๆ ภายใต้การกำกับของกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ (Thailand Development Research Institute, 2015) การแก้ปัญหานี้สิน เกษตรกรที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นเพียงการแก้ปัญหา เฉพาะหน้า ไม่เคยได้รับการแก้ไขด้วยวิธีที่ถูกต้อง หรือตรงต่อสาเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง จึงทำให้ ได้รับผลกระทบเพิ่มมากขึ้น และครัวเรือนเกษตรกร มีหนี้สินเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Phocapanit and Kenaphoom, 2017) ตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ครัวเรือนเกษตรกรมีสัดส่วนหนี้สินเพิ่มขึ้น เป็น หนี้ในระบบที่เกิดจากการกู้ยืมเงินจากธ.ก.ส. มาก ที่สุด ในปีพ.ศ. 2557 เกษตรกรมียอดหนี้สินคงเหลือ กับธ.ก.ส.คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 63 ของยอดหนี้สิน คงเหลือ ของภาคการเกษตร (Thailand Development Research Institute, 2015) หนี้สิน ของเกษตรกรที่กู้ยืมจาก ธ.ก.ส. ในปีพ.ศ. 2554 ทั้งหมดจำนวน 775,915 ล้านบาท เป็นหนี้ค้ำชำระ มูลค่า 34,258 ล้านบาท (Attachack and Dhiravisit, 2013) Tannprasarn and Rangakulnuwat (2017) พบว่าหนี้ค้ำชำระเป็น สัญญาณบ่งบอกก่อนเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจหรือ การชะลอตัวลงของเศรษฐกิจ ในอนาคต Gongkhonkwa (2018) ประมวลได้ว่าปัจจัยที่ส่งผล กระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ ของ เกษตรกรสามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม ปัจจัยภายใน ได้แก่ รายได้ จำนวนสมาชิกใน ครัวเรือน จำนวนหนี้สินในครัวเรือน พื้นที่ ทำ การเกษตร ระยะเวลาการทำสัญญากู้ยืม รายจ่าย การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าอุปโภคบริโภค สิทธิประโยชน์

นำมาค้ำประกัน และความเข้าใจเกี่ยวกับการชำระ หนี้ กลุ่มปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้าน ภัยธรรมชาติ ด้านสังคม และด้านการเมือง Tannprasarn and Rangakulnuwat (2017) พบว่าตัวแปรปริมาณสินเชื่อส่งผลต่อสินเชื่อที่ไม่ ก่อให้เกิดรายได้ในทิศทางเดียวกัน ได้ให้ข้อเสนอแนะ ว่าหากเข้มงวดในกฎเกณฑ์การปล่อยสินเชื่อจะช่วย ลดปัญหาการเพิ่มขึ้นของปริมาณสินเชื่อที่ไม่ ก่อให้เกิดรายได้ลง นอกจากนี้รัฐบาลจะต้องมี มาตรการรองรับโดยมีหน่วยงานเข้ามากำกับดูแลการ ปล่อยสินเชื่อของสถาบันการเงิน Limphaisal (2017)

ครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดพะเยาประสบ ปัญหาหนี้สินมาโดยตลอด มีมูลค่าหนี้สินเฉลี่ย เพิ่มขึ้นทุกปี จากมูลค่าหนี้สินเฉลี่ยในปีพ.ศ.2556 เท่ากับ 144,331 บาทต่อครัวเรือน เพิ่มขึ้นในปีพ.ศ. 2558 เป็น 169,669 บาทต่อครัวเรือน ขณะที่รายได้ จากการเกษตรกลับลดลงเรื่อย ๆ ส่งผลให้สัดส่วน หนี้สินต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรมีสัดส่วนเพิ่ม สูงขึ้นจากร้อยละ 8.7 ในปีพ.ศ.2556 เป็นร้อยละ 11 ในปีพ.ศ.2558 (National Statistical Office, 2017) และครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดพะเยาส่วนใหญ่กู้ยืม จากสถาบันการเงินในระบบมากที่สุด ร้อยละ 68.25 มีการกู้ยืมมากกว่า 1 สัญญา เป็นสาเหตุให้ ความสามารถในการชำระหนี้ลดลง และเกษตรกรยังมีจำนวนค่าใช้จ่ายมากกว่าจำนวนหนี้ที่ต้องชำระ นอกจากนี้พบว่าเกษตรกรยังมีทักษะทางการเงินอยู่ใน ระดับต่ำ (Gongkhonkwa, 2018)

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สถานการณ์หนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกร และปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินในระบบของครัวเรือน เกษตรกรในจังหวัดพะเยา เพื่อเป็นข้อมูลแก่ภาครัฐ ในการกำหนดแนวทางการช่วยเหลือเกษตรกร และ การจัดหารูปแบบการให้สินเชื่อที่เหมาะสม เพื่อให้ เกษตรกรหลุดพ้นจากปัญหาหนี้สินอย่างแท้จริง

อุปกรณ์และวิธีการ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นลูกค้าค้างชำระเงินกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดพะเยา เป็นตัวแทนของครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดพะเยา ได้คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยาด้วยวิธีคำนวณโดยใช้สูตรของ

Yamane (1973) จำนวนทั้งสิ้น 400 ครัวเรือนตัวอย่าง และใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) เป็นลูกค้าค้างชำระเงินกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรตามสัดส่วน (proportional allocation) ของจำนวนลูกค้าค้างชำระเงินกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรแต่ละอำเภอในจังหวัดพะเยา มีจำนวนครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ดังแสดงใน Table 1

Table 1. Sample size calculation

| District      | Number of customers<br>(households) | Sample size<br>(households) |
|---------------|-------------------------------------|-----------------------------|
| Mueang Phayao | 14,444                              | 72                          |
| Chun          | 9,645                               | 48                          |
| Chiang Kham   | 11,989                              | 60                          |
| Dok Khamtai   | 14,478                              | 72                          |
| Pong          | 8,426                               | 42                          |
| Mae Chai      | 6,640                               | 33                          |
| Phu Sang      | 5,226                               | 26                          |
| Chiang Muan   | 4,323                               | 22                          |
| Phu Kamyao    | 4,940                               | 25                          |
| Total         | 80,111                              | 400                         |

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการผสมผสานวิธีการเชิงปริมาณและคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) คือข้อมูล หรือข้อเท็จจริงที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลโดยตรง ได้แก่ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครัวเรือนเกษตรกร ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและพนักงานปฏิบัติการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และข้อมูลจากการสัมภาษณ์หน่วยงานรัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อเป็นเนื้อหาเชิงพรรณนาและใช้สร้างแบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือ

ในการวิจัย แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (check list) หรือตรวจสอบรายการ มีข้อความเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพทางสังคม เป็นต้น

ส่วนที่ 2 ข้อมูลภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร เกี่ยวกับภาวะหนี้สิน จำนวนหนี้สินจากแหล่งต่าง ๆ เป็นต้น มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list) และแบบสอบถามปลายเปิด (open-ended form)

**ส่วนที่ 3** ข้อมูลรายได้ครัวเรือนเกษตรกรเกี่ยวกับภาวะรายได้ของครัวเรือน รายได้จากการเกษตร เป็นต้น มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ และแบบสอบถามปลายเปิด

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) คือ ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รวบรวมจากเอกสารที่ได้มีการเก็บรวบรวมไว้แล้วจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัดพะเยา เป็นต้น และจากการรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### ระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย

ลงพื้นที่เก็บแบบสอบถาม ตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2561

#### การวิเคราะห์ข้อมูล

ได้สร้างแบบสอบถามโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา เพื่อได้แบบสอบถามที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากนั้นตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือแบบสอบถามโดยใช้วิธี IOC (index of item objective congruence) จากการตรวจสอบ พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.93 หมายความว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยข้อคำถามที่มีความตรงตามเนื้อหาจะมีค่า IOC เข้าใกล้ 1.00

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้

1. ศึกษาสถานการณ์หนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่ ค่าสถิติ ร้อยละ ผลรวม ค่าเฉลี่ย และความถี่จากแบบสอบถามที่สร้างขึ้น และเรียบเรียงข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.), สำนักงานเกษตรจังหวัดพะเยา และเกษตรกร เป็นเนื้อหาเชิงพรรณนา

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินในระบบของครัวเรือนในจังหวัดพะเยา สร้างแบบจำลองปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยาโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ และการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยาด้วยการถดถอยพหุคูณ (multiple linear regression) โดยวิธีการประมาณการแบบกำลังสองน้อยที่สุด (ordinary least square : OLS)

#### ผลการศึกษา

##### สถานการณ์หนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยา

ครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดพะเยา ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 53.51 ปี มีอายุในช่วง 40-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 82.5 รองลงมา มีอายุ 61 ปีขึ้นไป และอายุน้อยกว่า 39 ปี คิดเป็นร้อยละ 39 และ 32 ตามลำดับ สถานภาพสมรสแล้ว ระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา (ป.1-ป.6) มีจำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน มีพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรเฉลี่ย 11.7 ไร่ต่อครัวเรือน และมีรายได้จากการเกษตรเฉลี่ย 46,147.25 บาท/ครัวเรือน/ปี ครัวเรือน ในการออมเงินของครัวเรือนเกษตรกร ส่วนใหญ่มีการออมเงินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สูงสุด คิดเป็นร้อยละ 66.4 รองลงมาธนาคารออมสิน, ธนาคารพาณิชย์, กองทุนหมู่บ้าน/สถาบันการเงินชุมชน ตามลำดับ และมีการลงทุนสร้างทรัพย์สินโดยการซื้อที่ดิน/ที่นาสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 34.8 รองลงมาซื้อบ้านเพื่ออยู่อาศัย ซื้อประกันชีวิต ซื้อทองคำ และปลูกไม้สักยืนต้น ตามลำดับ

สถานการณ์หนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดพะเยา ได้ศึกษาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่มีหนี้ค้างชำระเงินกู้ยืมจากธนาคารในระบบ อันได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการธนาคารพาณิชย์ และธนาคาร

วัตถุประสงค์พิเศษที่จัดตั้งตามนโยบายรัฐภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการคลัง (ได้แก่ ธนาคารออมสิน, ธ.ก.ส.) ผลการศึกษาพบว่า ครั้วเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยามีการกู้ยืมเงินจากธนาคารในระบบ คิดเป็นร้อยละ 81 และกู้ยืมเงินจากธนาคารนอกระบบ คิดเป็นร้อยละ 19 การกู้ยืมจากธนาคารในระบบมีการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) และธนาคารออมสิน ส่วนการกู้ยืมจากธนาคารนอกระบบมีการกู้ยืมจากกลุ่มสหกรณ์, กองทุนหมู่บ้าน/สถาบันการเงินชุมชน และกู้ยืมนอกระบบ หากพิจารณาเฉพาะการกู้ยืมเงินจากธนาคารในระบบ พบว่าครั้วเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) คิดเป็นร้อยละ 98 ธนาคารออมสิน คิดเป็นร้อยละ 2 และไม่มีการกู้ยืมเงินจากธนาคารพาณิชย์อื่น ๆ สอบถามถึงเหตุผลการไม่กู้ยืมเงินจากธนาคารพาณิชย์อื่น ๆ พบว่าครั้วเรือนเกษตรกรไม่มีข้อมูลบันทึกรายการเคลื่อนไหวของบัญชีธนาคาร (statement) ในแต่ละเดือน ทำให้ยากต่อการเข้าถึงแหล่งเงินกู้จากธนาคารพาณิชย์อื่น ๆ มีวัตถุประสงค์หลักในการกู้ยืมเงินเพื่อใช้เป็นต้นทุนดำเนินการเป็นเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 86.75 รองลงมากู้ยืมเพื่อซื้อบ้าน/ที่ดิน ซื้อยานพาหนะ ใช้จ่ายในครั้วเรือน และการศึกษาบุตรตามลำดับ และพบว่าครั้วเรือนเกษตรกรมีหนี้สินจากธนาคารในระบบเฉลี่ย 217,601 บาทต่อครั้วเรือน เมื่อพิจารณามูลค่าหนี้สินของครั้วเรือนเกษตรกรรายอำเภอ พบว่า อำเภอที่ครั้วเรือนเกษตรกรมีหนี้สินสูงสุดคือ อำเภอปง ดอกคำใต้ เชียงม่วน แม่ใจ ภูซาง เมืองพะเยา ภูกามยาว เชียงคำ และจุน ตามลำดับ มีหนี้สินเฉลี่ย 299,833 277,417 276,864 241,455 209,615 203,705 180,920 149,833 และ 136,771 บาทต่อครั้วเรือน ตามลำดับ มีมูลค่าการกู้ยืมเงินจากธนาคารในระบบจากครั้วเรือนกลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 86,824,000 บาท กู้ยืมเงินตั้งแต่ 5,000 บาท จนถึง 2,000,000 บาท มีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมอยู่ระหว่างร้อยละ 7-9 และปัจจุบัน

ครั้วเรือนเกษตรกรมีเงินกู้คงค้างชำระทั้งหมดจำนวน 70,536,000 บาท (ทั้งนี้ไม่รวมดอกเบี้ยเงินกู้ค้างชำระ) มีจำนวนเงินกู้คงค้างชำระเฉลี่ย 176,340 บาทต่อครั้วเรือน มีอัตราส่วนจำนวนเงินกู้ยืมสูงกว่ารายได้จากการเกษตรถึง 4.5 เท่าตัว ส่วนใหญ่ผ่อนชำระเงินกู้มาแล้วเฉลี่ย 6 ปี สอบถามครั้วเรือนเกษตรกรถึงจำนวนเงินต้นคงค้าง พบว่าครั้วเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนเงินคงค้างเท่าเดิม มีการผ่อนชำระเพียงดอกเบี้ยเงินกู้เท่านั้น และพบว่าครั้วเรือนเกษตรกรมีการกู้เงินเพิ่มจากเดิมจากโครงการช่วยเหลือต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาล เช่น โครงการลดดอกเบี้ย โครงการการขยายเวลาชำระหนี้ โครงการการให้กู้เพิ่ม โครงการการพักชำระหนี้ เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 79 อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จำนวนเงินกู้ยืมคงค้างชำระเปลี่ยนแปลงลดลงเพียงเล็กน้อย และจากการสอบถามเรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครั้วเรือน พบว่าครั้วเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 78 และสอบถามถึงการเข้ารับการอบรมความรู้ทางการเงินและการนำความรู้จากการอบรมมาใช้ พบว่ามีครั้วเรือนเกษตรกรที่เคยเข้าอบรมความรู้ทางการเงินและนำความรู้จากการอบรมมาใช้เพียงร้อยละ 22 เคยเข้าอบรมแต่ไม่ได้นำความรู้มาใช้ คิดเป็นร้อยละ 38.3 และไม่เคยเข้ารับการอบรมความรู้ทางการเงิน คิดเป็นร้อยละ 39.8

### ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินในระบบของครั้วเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยา

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินในระบบของครั้วเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยา วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ด้วยวิธีการทางสถิติ โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในการประมาณค่าสมการ ได้ทดสอบความเป็นอิสระของตัวแปรทุกตัว ตรวจสอบความสัมพันธ์ทุกตัวแปรโดยใช้สถิติ Pearson correlation และพิจารณาค่า Variance Inflation Factor (VIF) จากผลวิเคราะห์พบว่าค่าที่ได้น้อยกว่า 10 เป็นค่าที่ยอมรับโดยทั่วไป

ดังแสดงใน Table 2. หมายความว่าตัวแปรอิสระในแบบจำลองไม่มีความสัมพันธ์กัน ไม่เกิดปัญหา Multicollinearity และ ตรวจสอบ ปัญหา Heteroscedasticity ด้วยการทดสอบ White's test ตรวจสอบจากค่า Probability พบว่าค่า P-value ต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ที่ระดับ 0.05 ไม่เกิดปัญหา Heteroscedasticity จากนั้นทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้เพื่อให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวแปรอิสระว่ามีผลกระทบอย่างไรต่อปริมาณหนี้สินในระบบของ

ครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยา ผลการวิเคราะห์พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือน (AGE) จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน (MEMBER) รายได้จากการเกษตร (INCOME) และพื้นที่ถือครองในการเกษตรที่เป็นเจ้าของ (AREA) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนตัวแปรการเข้าร่วมการช่วยเหลือโครงการของรัฐ (GOV) และการเป็นสมาชิกกองทุนการเงินชุมชนในหมู่บ้าน (BANK) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิเคราะห์แสดงใน Table 2 และแสดงในรูปสมการได้ดังนี้

$$\log(\text{DEPT}_i) = 7.637849 - 0.5538862\log(\text{AGE}_i) + 0.2571533\log(\text{MEMBER}_i) + 0.1221693\log(\text{INCOME}_i) + 0.3102265\log(\text{AREA}_i)$$

โดยที่  $\text{DEPT}_i$  = จำนวนเงินค้างชำระจากการกู้ยืมจากธนาคารในระบบ (บาท)  
 $\text{AGE}_i$  = อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร (ปี)  
 $\text{MEMBER}_i$  = จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน (คน)  
 $\text{INCOME}_i$  = รายได้จากการเกษตร (บาท/ปี)  
 $\text{AREA}_i$  = พื้นที่ถือครองในการเกษตรที่เป็นเจ้าของ (ไร่)

จากสมการข้างต้น พบว่าถ้าอายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้แนวโน้มการค้างชำระการกู้ยืมลดลง 0.5538862 หน่วย ในทิศทางตรงกันข้าม ส่วนจำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน รายได้จากการเกษตร พื้นที่ถือครองในการเกษตรที่เป็นเจ้าของ พบว่ามีความสัมพันธ์กับจำนวนเงินค้างชำระจากการกู้ยืมจากธนาคารในระบบในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ถ้าจำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือนเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้แนวโน้มการค้างชำระจากการกู้ยืมเพิ่มขึ้น 0.2571533 หน่วย ถ้ารายได้จากการเกษตรของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้แนวโน้มการค้างชำระการกู้ยืมเพิ่มขึ้น 0.1221693 หน่วย และถ้าจำนวนพื้นที่ถือครองในการเกษตรที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้แนวโน้มการค้างชำระการกู้ยืมเพิ่มขึ้น 0.3102265 หน่วย

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (R) เท่ากับ 0.059 แสดงว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือน พื้นที่ถือ

ครองในการเกษตรที่เป็นเจ้าของ จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน รายได้จากการเกษตร การเข้าร่วมการช่วยเหลือโครงการของรัฐ และการเป็นสมาชิกกองทุนการเงินชุมชนในหมู่บ้าน ส่งผลต่อจำนวนเงินค้างชำระการกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยา เนื่องจากค่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าสูงเข้าใกล้ 1

ค่าสัมประสิทธิ์แสดงการตัดสินใจเชิงซ้อน (R Squared) เท่ากับ 0.1246 แสดงว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือน พื้นที่ถือครองในการเกษตรที่เป็นเจ้าของ จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน รายได้จากการเกษตร การเข้าร่วมการช่วยเหลือโครงการของรัฐ และการเป็นสมาชิกกองทุนการเงินชุมชนในหมู่บ้าน ส่งผลต่อจำนวนเงินค้างชำระการกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยา คิดเป็นร้อยละ 12.46 ที่เหลืออีกร้อยละ 87.54 เป็นผลเนื่องมาจากตัวแปรอื่น ๆ อย่างไรก็ตามแม้ว่าค่าสัมประสิทธิ์แสดงการตัดสินใจเชิงซ้อนอยู่ในระดับต่ำไม่ได้หมายความว่าตัวแบบจำลองนี้ไม่มีความเหมาะสม อาจเกิดจาก

เงื่อนไขบางประการส่งผลให้ค่าที่ได้อยู่ในระดับต่ำ  
จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวพบว่าค่าตัวทำนายมี

นัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นสามารถอธิบายการ  
เปลี่ยนแปลงได้

**Table 2.** Coefficient estimate, standard error, t-statistic, p-value and collinearity statistics of impact factors towards the farm households debt

| Variable          | Coefficient estimate | standard error | t-statistic | p-value | collinearity statistics |      |
|-------------------|----------------------|----------------|-------------|---------|-------------------------|------|
|                   |                      |                |             |         | Tolerance               | VIF  |
| (Constant)        | 7.637849             | 1.30049        | 5.87        | 0.000   |                         |      |
| AGE               | 0.5588362            | 0.289131       | 1.93        | 0.050*  | 0.9808                  | 1.02 |
| MEMBER            | 0.2571533            | 0.1299018      | 1.98        | 0.048*  | 0.9863                  | 1.01 |
| INCOME            | 0.1221693            | 0.0581589      | 2.10        | 0.036*  | 0.6833                  | 1.46 |
| AREA              | 0.3102265            | 0.0705223      | 4.40        | 0.000*  | 0.6569                  | 1.46 |
| GOV               | 0.0066154            | 0.1212546      | 0.05        | 0.957   | 0.9889                  | 1.01 |
| BANK              | 0.0468772            | 0.1686917      | 0.28        | 0.781   | 0.9859                  | 1.01 |
| R                 |                      | 0.059          |             |         |                         |      |
| R Squared         |                      | 0.1246         |             |         |                         |      |
| Adjusted R Square |                      | 0.1113         |             |         |                         |      |

Note: \*significant at the 0.05 level ( $p > 0.05$ )

### อภิปรายผล

ผลการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งแก่ภาครัฐในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร การจัดรูปแบบการให้สินเชื่อเกณฑ์กำหนดการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรในอนาคตและเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายของภาครัฐดังนี้

จากผลการศึกษาในมิติอายุของเกษตรกรพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุในช่วง 40-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 82.5 และพบว่าเกษตรกรที่มีอายุน้อยกว่า 39 ปี มีเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในภาคเกษตร ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตรในอนาคต ดังนั้นภาครัฐควรมีการวางนโยบายในการแก้ไขปัญหาแรงงานภาคเกษตรโดยการส่งเสริมแรงงานรุ่นใหม่เข้ามาประกอบอาชีพเกษตรกรรม และส่งเสริมให้ความรู้ ทางเทคโนโลยี

สมัยใหม่ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับ Kraipinit *et al.* (2017) พบว่าประชากรภาคการเกษตรและแรงงานภาคการเกษตรมีแนวโน้มลดลง ผลจากจำนวนและสัดส่วนของประชากรการเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงลดลงอย่างต่อเนื่อง แนวโน้มอนาคตประเทศไทยจะมีประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น และแนวโน้มแรงงานภาคเกษตรจะมีแรงงานงานรุ่นใหม่ลดลง เนื่องจากความไม่มั่นคงด้านรายได้ของการทำอาชีพทางการเกษตร และปริมาณผลผลิต การผลิตภาคเกษตรมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของไทยและมีความต้องการแรงงานในการผลิตจึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยแรงงานต่างด้าวเข้ามาทดแทนแรงงานภายในประเทศ อาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในการผลิตภาคเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร และมีข้อคิดเห็นสอดคล้องกับ Khammadee *et al.* (2017) มีข้อเสนอแนะว่าการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นมีผลกระทบต่อตลาดแรงงานเป็นอย่างมาก

อีกทั้งแรงงานวัยหนุ่มสาวที่เข้าสู่ตลาดแรงงานก็มีแนวโน้มลดลง ดังนั้น องค์การจึงควรให้ความสำคัญกับการจัดการแรงงานผู้สูงอายุในองค์การ เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การ

สำหรับสถานการณ์หนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดพะเยา พบว่าครัวเรือนเกษตรกรเป็นหนี้ในระบบสูงถึงร้อยละ 81 ส่วนใหญ่กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร คิดเป็นร้อยละ 98 มีอัตราส่วนจำนวนเงินกู้ยืมสูงกว่ารายได้จากการเกษตร 4.5 เท่าตัว ผลการศึกษาสอดคล้องกับ Jaikarnwongsakul and Wongsupa (2017) พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นหนี้ในระบบ โดยมีหนี้ในระบบอย่างเดียว คิดเป็นร้อยละ 91.6 และยังพบว่าจำนวนหนี้สินเฉลี่ยที่เป็นหนี้ในระบบสูงกว่าหนี้นอกระบบถึง 50 เท่า และพบว่าเกษตรกรมีการกู้เงินเพิ่มขึ้นจากการร่วมโครงการช่วยเหลือต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาล จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่านโยบายการช่วยเหลือเกษตรกรของรัฐบาล ส่งผลให้เกษตรกรเป็นหนี้นอกระบบลดลง นโยบายของรัฐบาลที่พยายามแก้ไขปัญหานี้โดยการผลักดันให้ประชาชนเป็น “หนี้ในระบบ” เห็นผลชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามมูลค่าหนี้สินของเกษตรกรกลับไม่ลดลง และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น มีความเห็นว่านโยบายของรัฐในการช่วยเหลือทางการเงินแก่เกษตรกรเป็นนโยบายที่ไม่เหมาะสม และไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ เช่น นโยบายการให้เกษตรกรเข้าถึงสินเชื่อ โครงการการช่วยเหลือการชำระหนี้ต่าง ๆ แนวคิดและนโยบายดังกล่าวนี้ทำให้เกษตรกรไม่สามารถหลุดพ้นจากปัญหาหนี้สินได้อย่างแท้จริง การแก้ไขปัญหานี้สินอย่างมีประสิทธิภาพควรต้องหาสาเหตุที่แท้จริงก่อน จากการสอบถามครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นหนี้มีการกู้ยืมเงินจากการเข้าร่วมโครงการช่วยเหลือต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาลสูงถึงร้อยละ 79 และหากมีประวัติการผ่อนชำระที่ดี ธนาคารจะอนุมัติเงินกู้รอบใหม่ให้

จำนวนเพิ่มขึ้น จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างรายหนึ่ง พบว่าจากการกู้สินเชื่อครั้งแรกกับการเข้าร่วมโครงการของรัฐเมื่อปีพ.ศ.2547 จำนวน 20,000 บาท ปัจจุบันมีหนี้สินจากการกู้ยืมเงินจากการเข้าร่วมโครงการช่วยเหลือต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาลสูงถึง 350,000 บาท นอกจากนี้ยังพบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือนถึงร้อยละ 78 และไม่มีความรู้ทางการเงิน ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนหนี้สินคงค้างเท่าเดิม มีการผ่อนชำระเพียงดอกเบี้ยเงินกู้เท่านั้น เป็นสาเหตุหลักทำให้วัฏจักรปัญหาหนี้สินไม่หมดไป ดังนั้นภาครัฐควรส่งเสริมการให้ความรู้ทางการเงินที่ถูกต้องแก่ครัวเรือนเกษตรกร และส่งเสริมให้เกษตรกรพึ่งพาตนเอง ส่งเสริมการสร้างรายได้มากกว่าการสร้างรายจ่าย สอดคล้องกับ Tiptipakorn and Siri Wong (2016) ได้ให้ข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาหนี้สินเพิ่มเติมว่า การขาดความรู้ด้านการเงินและการตระหนักถึงความสำคัญของการเก็บออมเพื่อใช้ในยามจำเป็นในอนาคตเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาด้านหนี้สิน และสอดคล้องกับ Somboon (2015) กล่าวถึงประเด็นหนี้สินของเกษตรกรว่าเกษตรกรไทยในชนบทกำลังประสบกับภาวะความเปราะบางของครัวเรือนในด้านของการมีภาระหนี้สินครัวเรือน พบว่าอัตราส่วนภาระหนี้สินจ่าย (ต้นเงิน+ดอกเบี้ย) ต่อรายได้ครัวเรือนเกษตรกรทั้งปีโดยเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 73.07 ภาระหนี้สินจ่ายดังกล่าวเมื่อรวมกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือนด้านอื่น ๆ จะทำให้รายได้ที่เกษตรกรทำได้ไม่เพียงพอต่อภาระค่าใช้จ่ายครัวเรือนเกษตรกรที่มีภาระหนี้สินมาก ซึ่งครัวเรือนดังกล่าวจะมีความเปราะบางสูง มีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดปัญหานี้สินค้างชำระและปัญหานี้สินเรื้อรังตามมา ดังนั้นควรใช้ระบบบริหารความเสี่ยงสินเชื่อ โดยนำสารสนเทศในส่วนของปัจจัยเสี่ยงที่เป็นคุณลักษณะทางเศรษฐศาสตร์และภูมิศาสตร์ของเกษตรกรผู้ขอกู้มาใช้ในการพิจารณา

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดพะเยา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

จากสมมติฐานอายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่มีอายุน้อยกว่าจะมีแนวโน้มที่จะค้างชำระการกู้ยืมน้อยกว่าอายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่มีอายุน้อย ผลการศึกษาไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ พบว่าอายุของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับจำนวนเงินค้างชำระจากการกู้ยืม ครัวเรือนเกษตรกรที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มค้างชำระจากการกู้ยืมน้อยกว่า ส่วนหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มค้างชำระจากการกู้ยืมมากขึ้น นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่าสมมติฐานจำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน จำนวนรายได้จากการเกษตรของครัวเรือน และจำนวนพื้นที่ถือครองในการเกษตรที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ มีผลต่อการค้างชำระการกู้ยืม หากปัจจัยดังกล่าวเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้แนวโน้มการค้างชำระการกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น จากผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ มีความสอดคล้องกับ Chotikhamjorn and Anusonpanichaku (2019) พบว่าหากครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้จากการทำการเกษตรลดลง มีผู้พึ่งพิงในครัวเรือนเป็นจำนวนมาก มีผลทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีโอกาสที่จะยากจนเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญ และสอดคล้องกับ Wongkawin (2017) พบว่า อายุ ชั้นยศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษารายได้ และจำนวนบุตร มีความสัมพันธ์กับภาระหนี้สิน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และยังสอดคล้องกับ Suwanpitak and Pattanarangsunm (2017) พบว่าตัวแปรด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน สามารถอธิบายการชำระหนี้ตามสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ของลูกหนี้สินเชื่อบุคคล ในทิศทางเดียวกัน และ Suwannawut and Tavarom (2015) กล่าวว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ตัวแปรความไม่แน่นอนของรายได้ มีความสัมพันธ์กับการออมในรูปแบบทรัพย์สินทางการเงินในระบบ อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับ Chaisorn (2013) กล่าวว่าปัญหาทางสังคม และเศรษฐกิจที่กระทบกับภาวะความยากจนของชุมชน เกิดจากปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ และค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตของตนเองและสมาชิกในครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบ หากมีการจัดการอย่างเป็นระบบ และได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกวิธีจะเป็นหนทางออกอีกทางหนึ่งของการแก้ไขปัญหาความยากจนในสังคมชนบท เช่น สร้างความรู้ความเข้าใจ สนับสนุนการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชน ส่งเสริมความรู้ด้านการบริหารจัดการ เป็นต้น นอกจากนี้สมมติฐานอื่นที่ได้ตั้งไว้ ได้แก่ สมมติฐานการเข้าร่วมการช่วยเหลือจากโครงการของรัฐ และสมมติฐานการเป็นสมาชิกกองทุนการเงินชุมชนในหมู่บ้าน พบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่อย่างไรก็ตามสามารถอธิบายความสัมพันธ์จากผลการวิเคราะห์ได้ว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมการช่วยเหลือจากโครงการของรัฐ และเป็นสมาชิกกองทุนการเงินชุมชนในหมู่บ้านมีแนวโน้มการค้างชำระจากการกู้ยืม จากการสอบถามข้อเท็จจริงจากเกษตรกร พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการการช่วยเหลือจากภาครัฐ และเป็นสมาชิกกองทุนการเงินชุมชน มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อรับการช่วยเหลือทางการเงินจากรัฐ เช่น กู้เงินเพิ่ม กู้เงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำ พักชำระหนี้ เป็นต้น และมีการกู้เงินเพื่อไปชำระหนี้สินที่ค้างชำระจากสถาบันการเงินอื่น ๆ

จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดพะเยา จะเห็นได้ว่าครัวเรือนเกษตรกรที่มีหัวหน้าครัวเรือนอายุน้อย มีผู้พึ่งพิงในครัวเรือนจำนวนมาก มีรายได้จากการเกษตรของครัวเรือนมาก มีพื้นที่ถือครองในการเกษตรที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของมาก มีแนวโน้มค้างชำระเงินการกู้ยืมมาก ปัจจัยดังกล่าวนี้มีผลต่อการก่อหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ดังนั้นสถาบันการเงิน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรนำปัจจัยดังกล่าวมาใช้ในการพิจารณากำหนดเกณฑ์การให้สินเชื่อแก่เกษตรกร เพื่อให้การให้สินเชื่อมี

ประสิทธิภาพ และไม่เกิดหนี้เสียตามมาในอนาคต นอกจากนั้นภาครัฐควรให้ความสนใจเกษตรกรกลุ่มนี้เป็นพิเศษ ควรจัดอบรมให้ความรู้ทางการเงิน และการพัฒนาอาชีพ เพื่อลดการก่อหนี้สินในอนาคต มีความเห็นสอดคล้องกับ Nirathron (2017) กล่าวว่ารัฐควรมุ่งส่งเสริมการสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถ “พึ่งตนเอง” ได้ในระยะยาว ทั้งในด้านการ “ลดความเปราะบาง” และสร้างปัจจัยที่ “เอื้ออำนวย” ต่อการพึ่งตนเอง เช่น การลดความเปราะบาง อายุที่มาก และการศึกษาที่น้อย แม้จะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความเปราะบาง แต่ก็สามารถจัดการได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม และใช้ข้อได้เปรียบด้านทุนทางสังคมด้วยการสนับสนุนการเรียนรู้บนพื้นฐาน การรวมกลุ่มเพื่อปรับโลกทัศน์ สร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ทบทวนนโยบายที่นำไปสู่การอำนวยความสะดวกในการก่อหนี้ เพื่อการลดภาระหนี้สินของเกษตรกรอย่างยั่งยืน บนฐานคิดที่สนับสนุนให้เกษตรกรปรับวิถีคิดที่มุ่งสู่การผลิตเพื่อสร้างรายได้ โดยไม่คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม และวัฒนธรรม

### สรุป

สถานการณ์ครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดพะเยากำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ แรงงานรุ่นใหม่มีแนวโน้มทำการเกษตรลดลง ในขณะที่ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรจังหวัดพะเยามีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะหนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมจากสถาบันการเงินในระบบ หรือที่เรียกว่าสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ อันเกิดจากนโยบายการช่วยเหลือทางการเงินของรัฐบาลที่มีการปรับโครงสร้างหนี้ในระบบและมีการอัดฉีดเงินกู้ให้เพิ่มเติม แนวคิดและนโยบายดังกล่าวนี้ส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถหลุดพ้นจากปัญหาหนี้สินได้อย่างแท้จริง การแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างมีประสิทธิภาพ ภาครัฐควรหาสาเหตุที่แท้จริง และการแก้ไขแต่ละสาเหตุควรแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกัน ไม่ควรส่งเสริมการช่วยเหลือทางการเงินเป็นหลัก

ควรหันมาส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักพึ่งพาตนเอง และให้ความรู้ทางการเงินที่ถูกต้องแก่ครัวเรือนเกษตรกร หากภาครัฐมีนโยบายการให้สินเชื่อแก่เกษตรกร ควรพิจารณาหลักเกณฑ์ในเรื่องอายุของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน รายได้จากการเกษตร พื้นที่ถือครองในการเกษตร ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีผลต่อการค้างชำระจากการกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรกร เพื่อให้การให้สินเชื่อมีประสิทธิภาพ และแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรให้หลุดพ้นจากวัฏจักรหนี้สิน

### กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยพะเยา โดยการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้ทุนสนับสนุนงานวิจัยนี้

### เอกสารอ้างอิง

- Attachack, P. and A. Dhiravisit. 2013. Improving System for Farmer's Debt Management. *KKU Research Journal* 1(3): 20-25. (in Thai)
- Chaisorn, P. 2013. Patterns and procedures for poverty reduction of the disadvantaged people in the rural societies of upper northern region. *Journal of Management Science Chiangrai Rajabhat University* 8(2): 121-141. (in Thai)
- Charutwinyo, P. and C. Charutwinyo. 2017. Farmer's problem and solution model in Thailand. *Journal of Community Development and Life Quality* 6(1): 153 – 162. (in Thai)
- Chotikhamjorn, S. and T. Anusonpanichakul. 2019. Poverty and quality of life of agricultural households in Phetchabun province. *Phetchabun Rajabhat Journal* 21(1): 87-93. (in Thai)

- Thai)
- Gongkhonkwa, G. 2018. The causes of formal debt default: the case study of farmers in Phayao province. University of the Thai Chamber of Commerce Journal 39(1):1-21. (in Thai)
- Jaikarnwongsakul, K. and T. Wongsupa. 2017. The situation legal problems related to the household debts in Tumbon Banmang, Chiangmuan district, Phayao province. Ramkhamhaeng Law Journal 6(1): 21-52. (in Thai)
- Khammadee, P., V. Jadesadalug and J. Kongklay. 2017. Elderly workers management in Thailand: Cause and effect. VRU Research and Development Journal Humanities and Social Science 12(2): 23-34. (in Thai)
- Kraipinit, Y., T. Chantuk and P. Siriwong. 2017. New agricultural management of Thailand. VRU Research and Development Journal Humanities and Social Science 12(2): 115-127. (in Thai)
- Limphaisal, N. 2017. Impact of household debt in Thai economy and countermeasure. Business Review Journal 9(2): 268-282. (in Thai)
- National Statistical Office. 2017. Summary of Economic and Social Status for Thai Household 2017. National forecast National Statistical Office, Bangkok. 37 p. (in Thai)
- Nirathron, N. 2017. Adaptive strategies of farmers affected by free trade agreement: A challenge to the concept of 'Self-Reliance'. Journal of HR Intelligence 7(1): 21-33. (in Thai)
- Phocapanit, S. and S. Kenaphoom. 2017. Factors affecting debt burden of farmers, Tha Bo district, Nong Khai. Journal of MCU Peace Studies Special Issue (5): 192-201. (in Thai)
- Somboon, S. 2015. Credit risk portfolio management system for agricultural lending of the rural financial market in Thailand. Thammasat Economic Journal 33(1): 76-122. (in Thai)
- Suwannawut, M. and A. Tavarom. 2015. The relationships between social and economic factors and public saving behavior in Ban Serd sub district, Panusnikom district, Chon Buri province. Journal of Public Administration and Politics 4(1): 147-184. (in Thai)
- Suwanpitak, C. and P. Pattanarangsun. 2017. Factors affecting debt payment of personal loan contract debt or abided by debt restructuring agreement: A case study of Kasikorn Bank public company limited, asset quality management unit, PATTAYA KLANG. Sakon Nakhon Graduate Studies Journal 14(64): 149-159. (in Thai)

- Tannprasarn, V. and P. Rangakulnuwat. 2017. Analysis of long-run equilibrium relationship of non-performing loans with macroeconomic and bank-specific variables. *Applied Economics Journal* 24 ( 1 ) : 60-93. ( in Thai)
- Thailand Development Research Institute. 2015. Farming debt and ways to improve efficiency for funding from ministry of agriculture and cooperatives. TDRI, Bangkok. 269 p. (in Thai)
- Wongkawin, P. 2017. Liabilities of police officer in Prachuap Khiri Khan provincial police. *Faculty of Humanities and Social Sciences Thepsatri Rajabhat University Journal* 8(1): 73-85. (in Thai)
- Yamane, T. 1973. *Statistics: An Introductory Analysis*. 3<sup>rd</sup>ed. Harper and Row Publication, New York.
-